

Lärarhandledning för
FINLANDS SVENSKA
LITTERATUR 1900–2012

Barbara Huldén

Svenska litteratursällskapet i Finland

© Författarna och Svenska litteratursällskapet i Finland 2015

Tyvärr har, trots ansträngningar, inte samtliga rättshavare till de verk som återges kunnat nås. Tillstånd har därför inte kunnat inhämtas. Vänligen kontakta Svenska litteratursällskapet i Finland om du är rättshavare till något av verken som återges.

Ombrytning: Fredrik Bäck

ISBN 978-951-583-333-4 (tryckt version)

ISBN 978-951-583-334-1 (pdf)

www.sls.fi

Tryck: Nord Print Ab, Helsingfors

Denna lärarhandledning har tryckts i 300 exemplar och finns också som pdf på SLS hemsida: www.sls.fi/skolan

Innehåll

Till läraren	4
Grundskolan årskurserna 7–9	6
Svenska i Finland och det finlandssvenska folket i litteraturen (kapitel 1)	7
Andra världskriget och Finlands två krig (kapitel 2)	20
Debatt och poesi (kapitel 3)	30
Tidsskildring (kapitel 4)	35
Gymnasiet	42
Svenska i Finland och det finlandssvenska folket i litteraturen (kapitel 1)	43
Den modernistiska dikten (kapitel 2)	59
Omvärderingar av historien (kapitel 3)	63
Tidsskildring (kapitel 4)	74
Textbilaga och korta författarpresentationer	
Grundskolan årskurserna 7–9	86
Gymnasiet	114
Korta författarpresentationer	155

Till läraren

Finlands svenska litteratur 1900–2012 kan ta med eleverna på en litteraturhistorisk upptäcktsresa från 1900-talets början fram till dagens författare. En av utgångspunkterna i boken är att beskriva vad det inneburit för den finlandssvenska litteraturen att den skrivits i den språkliga situation som rått i Finland under 1900-talet. Den finlandssvenska litteraturen ses både som en minoritetslitteratur och som en del av Finlands litteratur. Boken utgår från en bred syn på litteraturen och omfattar fiktionsprosa, lyrik, dramatik, rese- och folklivsskildring, barn- och ungdomslitteratur, essäer och memoarer.

I den här lärarhandledningen får du som modersmålslärare redskap och idéer för hur *Finlands svenska litteratur 1900–2012* kan användas i undervisningen. Handledningen innehåller övningar, repetition och konkreta förslag på uppgifter med övergripande tema som går hand i hand med upplägget i boken. Uppgifterna är indelade enligt stadier med en del för grundskolan årskurserna 7–9 och en del för gymnasiet. Längre textutdrag och författarpresentationer finns längst bak i häftet.

En av utgångspunkterna med lärarhandledningen är att eleverna ska nå den kompetens i multilitteracitet som krävs enligt läroplanen 2016. Enligt den ska eleverna möta mångsidiga textmiljöer med möjlighet för samarbete mellan olika läroämnen och en undervisning där de får möjlighet att använda, tolka och producera olika slag av texter både individuellt och tillsammans med andra. De ska också förstå de kulturella sambanden mellan texter.

Upplägget och uppgifterna i handledningen är gjorda så att man antingen direkt kan dyka in i någon uppgift som intresserar under ett visst temaområde, eller så kan man göra övningarna i kronologisk ordning. En del av uppgifterna går bra att integrera med undervisningen i historia, musik och bildkonst. Det finns också instruktioner för hur exempelvis dramatiseringar kan förverkligas.

I början av flera uppgifter finns det svärtade ordet **BAKGRUND**. Den markören visar att texten riktar sig till läraren. Ett flertal webblänkar till

artiklar, intervjuer, filmsnuttar, SLS webbmaterial och elektroniska utgåvor finns med i anslutning till uppgifterna. Länkarna har förkortats och förenhetligats genom tjänsten Bitly. En samling av samtliga länkar finns på SLS hemsida under fliken "Digitalt material" /För skolan (www.sls.fi/skolan) där de kan uppdateras.

Jag tackar lektor Eva Dalkarl som varit bollplank för gymnasiedelen av lärarhandledningen. Jag vill också rikta ett varmt tack till de författare och rättsinnehavare som vänligen gett oss tillstånd att trycka utdrag ur texter. Och tack till Hedvig Rask för all redaktörshjälp.

Helsingfors, februari 2015

Barbara Huldén

Barbara Huldén är FM och har arbetat som lärare i modersmål och litteratur i grundskolan och i gymnasiet under många år. I dag är Huldén språkgranskare och frilansande förlagsredaktör. Hon har tidigare skrivit läromedel och lärarhandledningar i ämnet på olika stadier.

Kontaktadress: barbara@hulden.fi

Eva Dalkarl är FM och lektor i modersmål och litteratur. Hon har lång erfarenhet av gymnasieundervisning och jobbar vid ett gymnasium i Helsingfors.

Grundskolan årskurserna 7–9

Svenska i Finland och det finlandssvenska folket i litteraturen

BAKGRUND: *Den första perioden 1900–1917 i Finlands svenska litteratur* handlar om hur finlandssvenskheten byggs upp. Här behandlas den ryska centralmaktens försök att förryska Finland genom att knyta det autonoma Finland närmare rikets centrum och finländarnas motstånd mot det. Här beskrivs också den snabba moderniseringen av samhället under 1900-talets början, de ryska revolutionerna 1917 och Finlands självständigblivande, inbördeskriget 1918 samt mödorna med att skapa en finlandssvensk identitet och litteratur.

Det finlandssvenska folket i litteraturen

BAKGRUND: På 1910-talet tillkom nyskrivna sånger då Otto Andersson, musikforskare och grundare av föreningen Brage, vidtalat diktarna Alexander Slotte och Ernst V. Knape att skriva nya ord till gamla spelmanslåtar som han tecknat upp. Så tillkom *Slumrande toner*, *Sommarmarsch* och *Modersmålets sång*. De har alla fått karaktären av finlandssvenska lystringssånger. På sidorna 29–33 i *Finlands svenska litteratur* finns beskrivet hur den finlandssvenska identiteten växte fram bland annat genom dessa sånger.

Uppgift: Lystringssånger

Lyssna på *Modersmålets sång* på adressen: <http://bit.ly/1v3R1P4> och fyll i rätt ord på rätt rad.

Modersmålets sång är komponerad för manskör med text och musik av Johan Fridolf Hagfors. Den framfördes första gången 1898 och brukar räknas som lystrings- och samlingssång för finlandssvenskarna.

1.

Hur härligt sången klingar
På älskat _____ !
Han tröst i sorgen _____ ,
Han skärper sinnets stål.
Vi hört den sången ljuda
I ljuvlig barndomstid,
och en gång skall han bjuda
Åt oss i graven _____ !
Du sköna sång, vårt bästa _____
Från tidevarv till tidevarv,
Ljud högt, ljud fritt från strand till _____
I tusen sjöars _____ !

2.

Vad ädelt fädren _____ ,
Vad skönt de drömt en gång,
Det allt de åt oss skänkte
I modersmålets _____ .
Hur våra öden randas,
Den sången är oss kär.
Vår själ i honom _____ ,
Vår rikedom han _____ !
Du sköna sång, vårt bästa arv
Från tidevarv till tidevarv,
Ljud högt, ljud fritt från strand till strand
I tusen sjöars _____

Uppgift: Vårt land och nationalsånger

a) Diskutera tillsammans i klassen vad Finland är i dag och vad som är angeläget just nu. Lyssna på nationalsången *Vårt land* med text av Johan Ludvig Runeberg, musik av Fredrik Pacius och läs texten. Vad kan beskrivas som nationalism i texten? Hur skulle din/er nationalsång låta i dag? Skriv en ny, modern text, använd Pacius melodi eller välj en helt annan. Uppgiften kan med fördel göras i par.

Vårt land finns på adressen:

<http://bit.ly/1yof7Ux>

b) Jämför nationalsångerna i Norden. Analysera vad som kan betraktas som nationalism i de nordiska nationalsångerna. Vilka likheter och olikheter hittar du i texterna?

Uppgift: Nationalism och musik

a) Lyssna på *Finlandia*-hymnen av Jean Sibelius och läs texten av V.A. Koskenniemi i översättning av Joel Rundt. Vilka känslor väcker *Finlandia* i dig?

b) Strecka under ord som du uppfattar att är svåra. Ta reda på vad orden betyder. Ta reda på fakta om verket. Under vilket namn uppfördes *Finlandia* under förryskningstiden? Vilka nationalistiska drag ser du i texten?

Finlandia

O Finland, se, din morgonljusning randas,
och natten skingras, hotfullt mörk och lång.
Hör lärkans röst med rymdens susning blandas,
snart rymden fylles av jubelsång.
Se natten flyr och fritt du åter andas.
Din morgon ljusnar, o fosterland.
Stig högt, vårt land, som du ur natt dig höjde.
Den dag dig väntar, fritt och öppet möt
med samma kraft, med samma mod, du röjde,
när tråldomsoket du sönderbröt.
Förtrycket aldrig dig till jorden böjde.
Ditt verk dig väntar, o fosterland.

Musik: J. Sibelius

Text: V. A. Koskenniemi

Översättning till svenska: Joel Rundt

Svenska i Finland

BAKGRUND: Det finlandssvenska litterära språket är inte isolerat från det allmänsvenska utan kan ses som en del av det. Men det litterära språket rymmer stor variation, dels genom att författarna har olika språkvanor och växlar stil i olika genrer, dels genom att de språkliga verkligheter som de skildrar, skiljer sig från varandra. På grund av geografiska och politiska omständigheter har finlandssvenskan utvecklat eller bevarat åtskilliga särdrag, som också återspeglas i litteraturen.

Uppgift: Språkförståelse, finlandismer, slang, dialekter och identitet

a) Lyssna på Paul Olins och Wille Wilenius *Duck räpp* och läs texten i bilagan (s. 87). Ringa in ord som du inte vet vad de betyder. Strecka under

de finska ord som finns i sången. Vad tycker du om sången? Får man skriva så här? Vad är det att vara finlandssvensk? Är det annorlunda än i Pales och Willes text? Ni kan i klassen göra planscher som beskriver finlandssvenskhet i dag eller skriva en ny sång där det kommer fram.

Duck räpp finns på adressen:

<http://bit.ly/18DPBmF>

b) I finlandssvenskan finns ord som fått sitt betydelseinnehåll förskjutet mot finskans betydelse. Om du översätter de svärtade orden till finska har de flera och andra betydelser än de har på svenska.

Fyll i rätt betydelse i meningen och böj ordet rätt där det behövs:

lämna hämta söka föra laga hamna slippa reparera

Du får _____ cykeln hos mig i morgon.

Kan du _____ mig till tandläkaren?

Kan du _____ boken på biblioteket i kväll?

När _____ du mat?

Hur länge tar det för dig att _____ glaset till min Iphone?

Frisbeegolf är ett roligt spel men ofta _____ frisbeediscen i busken.

I morgon _____ jag vakna tidigt.

Hjälp mig att _____ efter mobiltelefonen. Jag kan inte hitta den.

c) Det finns gamla ordformer i finlandssvenskan som konserverats. Några av orden härstammar från något annat nordiskt språk eller från finlandssvenska dialekter. Använd ordformerna nedan, men diskutera i klassen vilka former ni tror att ska undvikas. Vilka andra ord kommer ni på som borde undvikas och hur borde det heta? Skriv en lista parvis. Varför måste man komma överens om språkriktighetsregler?

annars, vilken i ordningen, låt bli att ...

Uppgift: Språkhistoria och dialekter

a) Gå in på www.sls.fi/sv/spara-talet. Arbeta i par. Lyssna på dialekt-exempel där. Välj olika städer i olika delar av landet. Lyssna på och följ med texten på sidan. Därefter bestämmer ni vem som är intervjuare och vem som intervjuas. Ni läser upp texten för varandra i dialog. Ni kan kontrollera uttalet genom att på nytt lyssna på dialektljuddbandet på sidan.

b) Lyssna på KAJ och låten *Heimani i skick*. Hur växlar man mellan standardsvenska och dialekt i låten? Hurdan bild av finlandssvenskheten förmedlar KAJ:s låt jämfört med Pales och Willes låt? Vilka ord är svåra att förstå? Hurdant är förhållandet mellan standardsvenska och dialekt i låten? Diskutera.

Heimani i skick finns på adressen:

<http://bit.ly/1E9hgHp>

Litterär nystart

BAKGRUND: Vid sekelskiftet 1900 hade poesin betydligt fler uppgifter än den hade haft bara några decennier tidigare. Att läsa dikt hade blivit allmännare, både privat och offentligt.

Uppgift: En ny poetgeneration

a) Läs sidorna 43–45 i *Finlands svenska litteratur* och börja läsningen i andra stycket "Politiskt stoff – frågan om Finlands framtid i Kejsardömet". Läs sedan *Klockbojen* av Mikael Lybeck. Vad beskriver Lybeck i sin dikt genom metaforer? Skriv om *Klockbojen* till en notis med hjälp av de journalistiska frågorna: vem, vad, när, hur, varför, var?

b) Vilka kriser och hot finns det i dag? Gör en klippdikt med slagkraft om världsläget och metaforiska omskrivningar av ömtåliga politiska budskap. Eller gör en klippdikt där du går rakt på sak och beskriver en konflikt i världen.

Klockbojen

Gungande dyning, men ingen vind.
Dimmans molniga tågor
slå sin fuktighet mot min kind,
kyla mitt hjärta och göra mig blind.
Inga levande vågor,
ingen levande vind!
Klockbojen ringer.
Årorna tar jag, ror och ror —
längtan att före natten
möta den höga klarhet som bor
lik en stor, en strålände stor
syn över vida vatten,
ger mig kraft när jag ror.
Klockbojen ringer, ringer.
Var är vägen? Jag stirrar mig blind —
dimma, och endast dimma,
trycker sig tätare mot min kind.
Var är vägen för den, som är blind,
var en ljusnande strimma,
var en levande vind?
Klockbojen ringer.

Uppgift: Diktanalys

a) Jämför Arvid Mörnes och Bertel Gripenbergs dikter (i bilagan s. 88–89). Vilka likheter finns det i formen och innehållet? Skriv ut rimflätor för båda dikterna. Skriv en egen dikt om juni eller juli. Rita en vacker bakgrund, renskriv dikten och häng upp på väggen. Jämför dikterna. Är det något som återkommer i dikterna? Ta reda på vad en kliché är.

b) Läs om idiomatiska uttryck på adressen nedan. Vilka uttryck brukar du använda själv? Vem känner du som brukar använda något visst idiomatiskt uttryck? Vilket/vilka? Lär dig åtminstone fem nya uttryck.

<http://bit.ly/1ivCx6o>

Fyll i följande idiomatiska uttryck (stående uttryck) och förklara vad de betyder?

Dra sitt strå till _____

Lägga näsan i _____

En droppe i _____

Elda för _____

Falla mellan två _____

Ha kött på _____

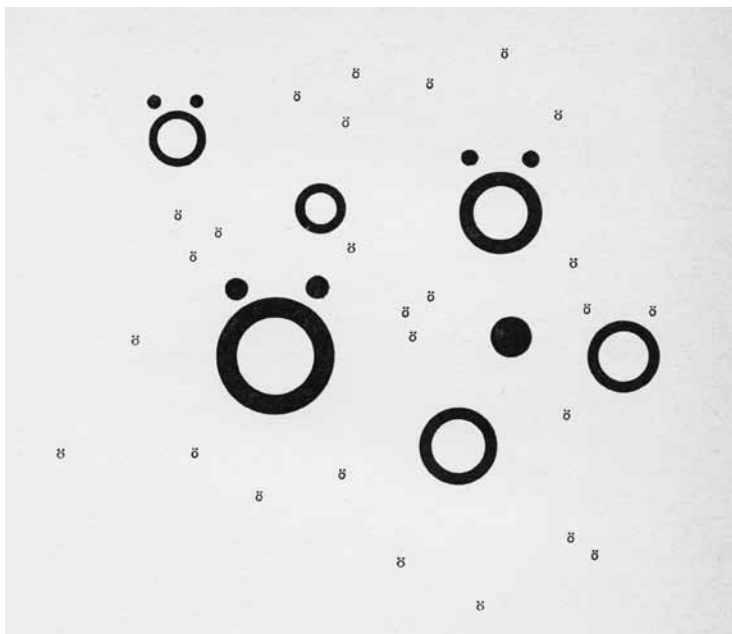
Hålla tand för _____

c) Skriv en berättelse, en fabel eller en saga där du väljer ett idiomatiskt uttryck som rubrik.

d) Läs dikten av Henry Parland. Vilka exempel på bildspråk (liknelser, metaforer, personifikationer) hittar du i texten? Strecka under, ringa in och exemplifiera.

Har ni hört
järnvägsstationernas gapskratt
när tåget i förbirusandet
blinkar åt dem:
kom med!
Järnvägsstationerna kommer aldrig med.
De ruva
över tidtabellernas frusna leenden
och gapskratta
åt skenornas ursinniga försök
att kräla ned för banvallen.

e) I bilddikter, figurdikter formas orden och raderna enligt en figur. Kurt Sanmarks figurdikt *Skärgård* visar konkret hur en figurdikt kan se ut. Gör figurdikter.

Kända personer i litteraturhistorien

Uppgift: Personer som haft betydelse

Arbetet består av en muntlig och en skriftlig del. Som källa kan du använda *Finlands svenska litteratur*, www.blf.fi (Biografiskt lexikon för Finland), författarporträtten på www.sls.fi/sv/forfattarportratt och på edu.fi (Utbildningsstyrelsen), där också yngre författare presenteras:

<http://bit.ly/1ChyPG4>

a) Ta reda på fakta om en person som finns i listan över kända personer. Du ska under ca en minut presentera personen du valt för klassen. Använd flera källor. Vilken betydelse har personen haft i historien? Läs upp ett utdrag ur något som personen skrivit. Förklara varför du valde just den texten.

b) Ge en sammanfattning åt läraren där du svarat på följande frågor: När levde och verkade personen? Vad sysslade personen med? Om han eller hon var författare så har något verk varit särskilt betydelsefullt? Varför är personen känd? Vilken är personens betydelse i litteraturhistorien? Beskriv personen med några adjektiv. Vilken är den mest intressanta eller överraskande informationen du fick om personen du undersökte? Gör till slut en lista på de källor du använt.

c) Du kan också göra en pecha-kucha om personen. Kolla hur på adressen:

<http://bit.ly/1zRMHkv>

Personer:

Gustaf "Guss" Mattsson

Mikael Lybeck

Arvid Mörne

Jacob Tegengren

Hjalmar Procopé

Alma Söderhjelm

Bertel Gripenberg

Ragnar Ekelund

Jarl Hemmer

Runar Schildt

Sigrid Backman

Karin Smirnoff

Rolf Lagerborg

Kersti Bergroth

Ragnar Ekelund

Henry Parland

Solveig von Schoultz

Edith Södergran

Mirjam Tuominen

Eva Wichman

Dagdrivare och engagemang

Uppgift: Sigrid Backman och stadens rum

a) Teckna en serie med utgångspunkt i Sigrid Backmans text ur *Bostadsbolaget Sjuan i Lergränd* (i bilagan s. 89–90). Du får själv välja hur det går med rönnen i din serie.

b) Vilka problem kan i dag uppstå i bostadsbolag där man delar utrymmen? Vilka problem kan det uppstå mellan grannar på landet? Diskutera. Skriv en saga där du tar upp ett problem med grannproblematiken som tema.

c) Hur skrivs de här verben i dag och vad betyder de? Draga, höllo, stego, flögo, snusa, yttra. Skriv upp orden och gör bilddikter av dem.

Inbördeskriget i litteraturen

Uppgift: Inbördeskriget

a) Läs sidorna 70–73 om bakgrunden till inbördeskriget i *Finlands svenska litteratur*. Fundera på följande i grupp: Vilken är bakgrunden till inbördeskriget? Vad ville de vita och vad ville de röda? Du kan också använda din historiebok som källa eller ta reda på fakta på nätet. Skriv en essä om inbördeskriget.

b) Läs utdragen ur *Maskrosguden* av Sabine Forsblom och *Klyftan* av Anna Bondestam (i bilagan s. 91–93). Kan man tala om att vinna ett inbördeskrig? Vilka är likheterna i Forsbloms och Bondestams texter? Gör en tidsresa i fantasin till Borgå eller Jakobstad och beskriv dina upplevelser under en dag.

Uppgift: Inbördeskriget – dramatik och språk

BAKGRUND: Under åren 1922–1923 skrev Runar Schildt tre betydande pjäser förenade av att personerna rör sig i dödens närhet. De var *Galgmannen*, *Den stora rollen* och *Lyckoriddaren*. *Den stora rollen* är en omfattande pjäs med motiv från inbördeskriget 1918 som bygger vidare på Schildts novell "Armas Fager". Till *Den stora rollens* viktigaste ingredienser hör den välfångade miljön och dialogens mångtydighet. Schildt vi-

sar sitt mästerskap i att karakterisera en människa med hjälp av språket – till och med på tidstypisk Helsingforsslang.

a) Klassen delas in i Ellisar, Hjärdisar och Wendlor, som spelar upp utdraget ur pjäsen *Den stora rollen* av Runar Schildt (i bilagan s. 93–96). Eftersom Wendla bara har en replik är det hon som får planera dekoren medan Elli och Hjärdis övar sig på dialogen. Anvisningar för dekoren finns i början av andra akten. Ni kan välja ut ett av pjäsuppförandena som vid tillfälle får bli en morgonsamling om inbördeskriget.

b) Strecka under fem meningar i texten där det kommer fram att *Den stora rollen* handlar om inbördeskriget. Välj ut två elever som kan hålla en historiektion inför klassen med utgångspunkt i läroboken i historia eller annan relevant litteratur i ämnet. Eller bjud in läraren i historia som gästföreläsare om inbördeskriget.

Uppgift: En bild från inbördeskriget

a) Titta på bilden på sidan 72 i *Finlands svenska litteratur*. Läs bildtexten. Diskutera i klassen vad ni tror fångarna tänker på och säger till varandra medan de väntar? Rita pratbubblor. Vilka människor i världen är i en liknande situation i dag? Rita en serie som anknyter till en sådan situation.

Andra världskriget och Finlands två krig

Uppgift: Under och efter kriget

Läs sidorna 89–91 i *Finlands svenska litteratur*. I diktantologin *Dikterna om Finlands kamp* (redigerad av Kaj Lindgren och Joel Rundt) som kom ut år 1940, skriver författarna om livet under kriget.

a) Läs dikterna "Namnlös soldat" och "Två män på vakt" (i bilagan s. 97–99) ur *Finlands kamp* som är skrivna av Elmer Diktonius respektive Viola Renvall. Titta därefter på filmsnutten om livet efter kriget på Veta-mix (nedan). Hur kände man det under kriget och hur lyckades man återgå till ett normalt liv efter kriget? Diskutera.

b) Vad var typiskt för språket i dikter från den här tiden? Vilket berättarperspektiv finns i dikterna? Vilka känslor och tankar kommer fram i dikterna? Hur reagerar du på dikterna?

Vetamix-programmet om livet efter kriget finns på adressen:

<http://bit.ly/1EEZ7Ss>

Uppgift: Krig och fred

a) Du är reporter på en tidning. Skriv en nyhetsartikel eller en notis om ett krig som pågår i världen just nu. Ta reda på fakta på nätet, läs dagstidningar eller titta på tv-nyheter för att hitta bakgrundsfakta.

b) Läs Gunnar Björlings dikt "Hela världen längtar fred". Skriv en fredsdikt eller en insändare till en tidning där du väddar till något land eller någon regering om fred.

Hela världen längtar fred

Hela världen längtar fred
har väntat
och en dag – att leva
hela världen längtar
och har lidit, dött
eller blöder
väntar – döden
hela världen längtar fred
och rodag över multnat
väntar fred och frälsningen
ack redan dör de dödas namn
och ingen minnes mera

Den modernistiska dikten

Uppgift: Modernismen och dadaismen

BAKGRUND: "Bäckens dadaistiska lagerborgiad" är skriven av Elmer Diktonius på ett barnsligt och lekfullt sätt. Diktonius avbildar inte bäcken på ett konventionellt sätt med förväntade adjektiv och ord som porlande, glittrande, sorlande. Diktonius avbildar i stället bäckens ljud och sätt direkt i språket. Typografin återger bäckens lopp. Vid femte diktraden buktar dikten inåt och trycks samman till en rännil mellan tolfte och nittonde raderna. I rubriken hänvisar Diktonius till dadaismen.

a) Ta reda på vad som kännetecknar dadaismen som litterär stil.

b) Hur skulle din dadaistiskt inspirerade dikt se ut? Du kan välja att beskriva något annat än en bäck, exempelvis ett hav eller ett träd och avbilda det på ett nytt sätt i Diktoniusk och dadaistisk anda.

Bäckens dadaistiska lagerborgiad

Bäcken bubblar:
lycka lycka sprick
vem fick sitt stick,
jag är berusad, hick
av lagerborgska droppar.
Bubblan,
bubblor,
bubbligast i hast
ta fast en trast
och häng en mast
med bastantaste bast
och kantigaste kast
last
brast
rast
ast
st!
t?
te-te-te-te-te
te deum
i böljorna!
Bäcken bubblar
grubblar
snubblar

Uppgift: Modernismen och dramatisering

Dela in eleverna i grupper på sex personer. Eleverna får göra en påhittad maskin med rörelser och ljud. Hitta på hur och vem som läser upp "Maskinsång" av Elmer Diktonius. Är det en person, en talkör? På något sätt ska en uppläsning av dikten göras, medan maskinen rör sig.

Maskinsång

(Orladoffa doschkoff
orladoffa doschkoff:)
det är maskinen –
jag.
Stänger och hjul
och
nitnaglar skruvar och muttrar
drivremmar (doschkoff) –
många män har gjort mig
släggat och putsat och hamrat och filat
fin är jag fin (orlo)
skinande
sjungande
rungande
skakande
golv och tak.

(Rökning förbjudes!
Spotta ej på golvet!
Osnygghet förbjudes!
Drick ej ur karaffen!
Tillträde förbjudes!
W.C. Kontor.)

Såg du mannen som kom i går? –
han krälar i dag på kryckor,
och flickan som gnolar i dag
blir i morgon rännstensavfall,
och barnet som de avlat
är som de och blir som de –
orlodoffa doschkoff –
min mat.

Uppgift: Modernismen och bildspråk

Läs om bakgrunden till dikten "Glädjen är en fjärl" på sidan 105–106 i *Finlands svenska litteratur*. Vilka kontraster hittar du i Edith Södergrans dikt? Vilka liknelser? Vilka metaforer? Strecka under.

Glädjen är en fjärl

Glädjen är en fjärl
Som fladdrar lågt över marken,
Men sorgen är en fågel
Med stora, starka, svarta vingar,
De bära en högt över livet,
Som flyter nere i solljus och grönska.
Sorgens fågel flyger högt,
Dit där smärtans änglar hålla vakt
Över dödens läger.

Prosa och debatt

FÖRDJUPNING

Uppgift: Minoritetslitteratur och modernism

a) Läs utdraget ur understreckaren i *Svenska Dagbladet* den 6 oktober 2001:

Modernismen en tillflykt för rotlösa finlandssvenskar

Hur kommer det sig att finlandssvenskarna stod för en så stor del av de modernistiska pionjärinsatserna i nordisk litteratur? En del av förklaringen kan ligga i minoritetens språkliga och kulturella utanförskap, i kombination med landets nyvunna självständighet. [---]

Därtill kom ett annat drag i minoritetssituationen. Denna hade en negativ sida, som den tjuogoettåriga Hagar Olsson år 1914 gav uttryck åt i ett aldrig avsänt brev: "huru gärna vore jag ej antingen svensk (Sveriges) eller finne. Ty det som jag nu är har intet namn. Och jag är rotlös och följaktligen dömd till undergång." Men den vacklande identitetskänslan hade en positiv motvikt. Den kom till uttryck två år senare i Studentbladet, då Hagar Olsson protesterade mot finlandssvenska strävanden att motarbeta isolering genom att nära ansluta sig till den rikssvenska kulturen: "Varifrån den besynnerliga fruktan för 'andlig isolering' stammar, kan jag ej fatta. Det vore intressant att veta huru man tänker sig andlig isolering möjlig i det 20: de århundradet med dess stora dominerande kulturspråk."

Torsten Pettersson är författare och professor i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet.

b) Textanalys: Vad är det som bekymrar Hagar Olsson i brevet som hon aldrig sände?

c) Vad har Hagar Olsson kommit fram till två år senare? Vad betyder det?

d) Läs sidorna 128–130 i *Finlands svenska litteratur* om Hagar Olssons prosa, bland annat *Chitambo* (1933).

e) Läs utdraget ur *Chitambo*. Hur ser er situation ut om 15 år? Tror ni att ni umgås med många av era klasskamrater? Tror ni att ni möts i arbetslivet? Privat? Skriv en text om framtiden med rubriken "Jag om 15 år".

ur *Chitambo*

Ibland kan det hända att jag på gatan eller på tåget eller i en buss möter personer som glädjestrålade säger sig ha varit mina klasskamrater i förberedande skolan. Jag ser undrande på dem liksom på väsen som plötsligt fallit ner från månen, och kan med bästa vilja i världen inte leta rätt på något igenkännings-tecken. Den enda av mina klasskamrater från den tiden jag har ett minne av är en blek gosse i svart sammetsjacka med vit nedvikt krage och en stor svart sidenrosett under hakan. Han var klassens primus, en samvetsöm, nervös och väluppfostrad gosse. Jag ser honom livslevande framför mig, men bara i en enda situation: han står vid sin pulpet och avger med en spänd och nervös stämma sina häpnadsväckande riktiga koncisa svar. Det bleka ansiktet lyser vitt mot den svarta jackan, rösten darrar. Jag vet inte varför just han har gjort ett så djupt intryck på mig, vi hade säkert ingenting att göra med varandra utanför skolan. Efteråt har jag aldrig mött honom, men mången gång ertappar jag mig själv med att undra vad det blivit av honom, klassens primus. Det har säkert gått honom illa, tänker jag då. Kanske han är död för länge sedan.

Uppgift: Mobbing

Rut Forsblom-Sandman har i sin bok *Händerna* (1946) en beskrivning av en mobbningsituation i vuxenvärlden. Läs den. Finns det någon skillnad i mobbing mellan vuxna och ungdomar eller barn? Hur kan man förebygga mobbing? Vad gör ni i skolan? Vad gör du själv om du upptäcker att någon mobbas? Håll en morgonsamling med temat mobba inte, som ni tillsammans förberett i klassen. Texterna kan läsas upp eller dramatiseras på morgonsamlingen. Eller skriv en pjäs och uppför den.

ur *Händerna*

Det där med händerna var något besynnerligt hos henne. Hon lade på sanatoriet märke till sin vana att dölja dem. Patienterna satt en afton nere i vardagsrummet och man spelade bridge. Någon i sällskapet bad henne delta,

men hon greps av en underlig olust inför främmande, det var en slags envis blyghet, som förvånade henne själv. Förr hade hon inte varit blyg.

Då var det en av damerna som obetänksamt sade: – Fröken Somnardal skall man aldrig be om något. Hon kan ju inte ta fram händerna ur fickorna, har ni lagt märke till det? Och så skrattade hon som om hon hade sagt något som var mycket humoristiskt.

Det var många som deltog i skrattet, en del uppsluppet som åt ett gott skämt, andra förläget. Endast ett par stycken teg, och den ena av dem, en medelålders dam från huvudstaden, gav den talande en förargad blick. Hellfrid blev blossande röd. Hon såg hastigt ner på sina händer. De låg krampaktigt knutna i fickorna på hennes jacka. Ingenting i världen skulle ha fått henne att ta fram dem just nu. Hon kom på sig själv att förtvivlad längta efter ett par handskar. Det kändes som om hon var naken själv och att det bara varit fickorna, som dolde hennes nakenhet för dessa främmande människor. Hon greps av en stark ångestkänsla, rusade ut ur rummet och in i sitt eget. Där blev hon stående mitt på golvet, förfärad över sin upptäckt. Höll hon på att bli galen? Vad var det med hennes händer?

Uppgift: Folklivsskildringen

BAKGRUND: På sidorna 149–151 i *Finlands svenska litteratur* berättas om de lägre samhällsklassernas svåra liv. Sally Salminens roman *Katrina* (1936) är en roman om en österbottnisk bonddotters liv som fattig sjömanshustru. Stolta och rakryggade Katrina från Österbotten förälskar sig i Johan, sjömannen, och följer med honom hem till Åland. Hon har utlovats ett paradiset med blommande äppelträd men möts av fattigdom och hårt arbete. Sally Salminens *Katrina* handlar om hennes och familjens öde i ett samhälle som regeras av kaptener, intriger och kärlek.

Läs utdraget (i bilagan s. 99–100) ur *Katrina* av Sally Salminen. Skriv en berättelse med rubriken "Lova runt och hålla tunt" eller välj egen rubrik där du skriver utgående från temat om att bli lurad i eller av kärlek.

Tema: Kvinnor skriver om havet

Uppgift: Vid havet förr och nu

a) Filmerna *Stormskärs Maja* och *Underbara kvinnor vid vatten* bygger på romaner av Anni Blomqvist respektive Monika Fagerholm. Hur olika ser verkligheten ut i filmsnuttarna? Vardag och fritid? Arbete och underhållning? Ge konkreta exempel. Du kan skriva ner exempel samtidigt som du tittar. Diskutera.

Titta på urklippet ur filmen om Stormskärs Maja:

<http://bit.ly/1IEG6HM>

Titta på urklippet ur filmen *Underbara kvinnor vid vatten*:

<http://bit.ly/1ChABXR>

b) Jämför synen på vardag och fritid förr och nu i *Underbara kvinnor vid vatten* (1994) och *Med havet som granne* (1969) (i bilagan s. 100–101). Vilka är de uppenbara skillnaderna? Skriv en lista.

c) Skriv en skönlitterär text eller ett brev där du beskriver din vardag på sommaren, där du brukar vistas. Läs upp texterna för varandra och diskutera i klassen vilka förändringar som skett sedan Blomqvists och Fagerholms texter skrevs.

Uppgift: Strömmingsmarknaden

Många finlandssvenskar lever vid kusten vilket innebär att havet har en stor betydelse både för litteraturen och i vardagslivet. Strömmingsmarknad och marknader vid kusten är ett välbekant inslag i många kuststäder. Läs Ulla-Lena Lundbergs text ur *Kungens Anna* (1982) där man förbereder sig för att åka till Strömmingsmarknaden senare på hösten.

a) Föreställ dig att du skulle arbeta med förberedelser inför Strömmingsmarknaden. Vad tycker du att skulle vara svårast i arbetet? Strecka under i texten.

b) Hur sker fisket i dag jämfört med förr? Vilken är den största utvecklingen på området? Vilka är de största svårigheterna i dag? Skriv en faktatext om fiske.

ur *Kungens Anna*

På morgonen skulle den rensas i flygande hast och sköljas på nytt i sjön så att inte fjäll blev kvar. Sedan saltades den i stora tunnor, men det hände också att någon saltade och varvade den fint direkt i de tunnkärl den skulle säljas på höstmarknaden. När man hade fått fisken undan drog sig folket inomhus för att äta och vila middag. Under ett par eftermiddagstimmar rörde sig inte en själ, det var bara skötarna som vajade lätt på skötbrädorna där de var upphängda till torkning. Senare på eftermiddagen blev det rörelse igen. Den ena efter den andra kom ner för att ställa i ordning skötarna och ge sig ut till läggningsställena. Redan vid fyra-femtiden på morgonen måste man upp för att bärga för att förhindra att fisken blev härsknen innan den var omhändertagen.

c) Har du varit på strömmingsmarknaden i Helsingfors eller på någon annan strömmingsmarknad någon gång? Skriv en insändare om hur du tyckte att det var på strömmingsmarknaden. Var utbudet mångsidigt? Var priset på varorna skäligt? Du kan vara positiv eller negativ.

d) Titta på urklippet om Strömmingsmarknaden i Helsingfors:
<http://bit.ly/1aIs6cU>

e) Titta på urklippet där Laura Kolbe berättar om Strömmingsmarknadens historia:
<http://bit.ly/1B0IRZe>

f) Diskutera filmsnuttarna parvis. Vad fick ni reda på om Strömmingsmarknadens historia? Nämn tre fakta. Vad var det intressantaste i klippet? Delta i någon marknad och intervju människor på marknaden och skriv ett inlägg i lokaltidningen.

Debatt och poesi

BAKGRUND: Österbottniska initiativ lade decennier efter kriget grunden för en ny företeelse i Svenskfinland: litterärt skapande som hobbyverksamhet att jämföra med konstklubbar eller amatörteatrar. Grundandet av Svenska Österbottens litteraturförening år 1950, tidskriften *Horisont* år 1954 och boförlaget Författarnas Andelslag år 1973 var de första i sitt slag och kom att få efterföljare på annat håll i Svenskfinland. Läs "För en bättre bygdekultur" på sidan 186 i *Finlands svenska litteratur* och läs om tidskriften *Horisont* på sidan 187 framåt. Frågor som man debatterade var bl.a. det helsingforsiska perspektivet som medlemmarna i föreningen ansåg att präglade litteratursynen i Svenskfinland.

Uppgift: Tidskrift

Gör en tidskrift med kulturella och litterära inslag som intresserar ungdomar i dag. Hitta på ett träffande namn på tidskriften. I klassens tidskrift kan ni analysera modern litteratur med recensioner, sätta in egna dikter, göra egna konstverk och fotografera för tidningen (kan integreras med bildkonst), kolla in aktuella utställningar och skriva bild-, konst- eller utställningsanalyser. Välj tillsammans om tidningen ska göras digital eller med klipp och klistra metoden. Tidskriften kan också ha ett specifikt tema som ni själva väljer.

Uppgift: Adressdikt

Läs sidorna 209–210 i *Finlands svenska litteratur* om Bo Carpelan. Skriv sedan en adressdikt enligt samma modell som du ser i Bo Carpelans dikt "Adress" ur *Måla himlen* (1988). Du kan exempelvis beskriva din skolväg från hemmet till skolan eller tvärtom.

Adress

Ta rulltrappan till vänster
gå tvärs genom ingångshall B
ta glidbanan till perrong 7
åk till centraltorget
ta tunneln under snabbvägen
sedan gångbron till fotgängarplanet.
Passera arkaderna.
Sväng vid Klackbaren förbi Discotequet
mot Automatutgång A.
Strax utanför piazzan har du tolv höghus
på vardera sidan om Havsvindstråket.
Ta vänstra farleden via Vildhallonstigen
till huset Rödmyllan
tredje från vänster efter restaurangen Samarkand.
Sök dig till ingång M mot avfallsfältet,
ta snabbhissen till översta våningen.
Gå två trappor från avsats 14 till vinden.
Där finns en blåmålad dörr, utan namn.
Knacka för säkerhets skull.
Där bor jag som jobbar med att måla himlen.
Om du vill får du hjälpa.

Samtidskritik

BAKGRUND: I Solveig von Schoultz noveller från 1950-talet förvärvs-
arbetar kvinnor i typiska kvinnoyrken och är ofta passiva och under-
ordnade i sin relation till männen. Kvinnorna bär på en stark inre
protest men förmår inte ge uttryck för den eftersom de är fångna i sin
familjeroll. Diskutera kvinnors roll i familjen i dag jämfört med på
1950-talet och låt eleverna skriva en text om förvärvsarbetande föräldrar

i dag. Om samtidskritik finns det mera att läsa om på sidorna 217–218 i *Finlands svenska litteratur*.

Uppgift: Den yrkesarbetande kvinnans vardag

a) Skriv en berättelse som börjar med orden: *Hon måste skynda sig till jobbet och där blev jag med ...*

b) Skriv en uppsats om förvärvsarbetande kvinnor i dag. Du kan besvara frågorna: Vilka yrken har man i dag jämfört med på 1950-talet? Kan män och kvinnor ha likadana yrken? Varför, varför inte? Finns det fortfarande kvinnor (och män) som föredrar att stanna hemma med barnen i stället för att förvärvsarbeta? Vad anser du om det? Hitta själv på rubrik.

c) Skriv en insändare med rubriken: "Kvinnor och män, lika villkor på arbetsmarknaden?"

Barnlitteraturen efter kriget

Uppgift: Litteraturanlys, referatteknik och ordkunskap

a) Läs s. 251–258 i *Finlands svenska litteratur* om Tove Janssons och Irnelin Sandman-Lilius texter.

Vad kan du säga om familjesammanhållningen i muminböckerna enligt texten och har du själv gjort någon upptäckt om vad som är viktigt och typiskt för muminböckerna gällande familjesammanhållningen?

Vad är typiskt för Tulavallböckerna? På vilket sätt skiljer sig Tove Janssons muminvärld från Tulavall-världen? Vilka återkommande motiv har Tove Jansson i sina muminböcker? Diskutera parvis.

b) Ta reda på vad följande ord som förekommit i texten betyder:

pregnant initiationsrit synsk skoningslös rapsodisk
självbiografisk idealisera mytifiera ironisk parodisk
cyklisk separation generositet

Uppgift: Modern saga

Du har läst om Tove Janssons och Irmelin Sandman-Lilius texter. Vad är det moderna i Stella Parlands text ur *Katastrofer och strofer om slummer och stoj* från 2003 (i bilagan s. 102–103) när du jämför med Jansson och Lilius? Diskutera i klassen. Skriv en traditionell eller modern saga.

Tema: Höst i finlandssvensk diktning

Uppgift: Läs och skriv dikt

a) Läs dikterna av Edith Södergran, Lars Huldén, Birgitta Boucht och Benedict Zilliacus (i bilagan s. 103–104). Välj den dikt du tyckte bäst om. Läraren delar in er i par och ni får läsa upp dikten för varandra. Välj ut den bästa raden i din dikt. Läs upp raden för ditt par. Skriv den dikt du tyckte bäst om på ett papper och illustrera dikten.

b) Skriv en egen höstdikt med hjälp av ordklasser (De valda orden fungerar som exempel för höstdikten nedan).

Välj ett substantiv: en svamp

Välj ett adjektiv för att ge färg: röd

Välj ett verb för att ge liv: gömmer sig

Välj ett adverb för att förtydliga: genast

Exempel på en höstdikt enligt mönstret ovan:

Den röda svampen, som gömmer sig under trädet,
är en flugsvamp.

Den väntar inte på att genast bli plockad,
den vet att den är giftig.

Flugsvampen väntar på att hösten ska
övergå i vinter.

Tidsskildring

Tidsskildraren Westö

BAKGRUND: Läs om tidsskildraren Kjell Westö på sidorna 296–299 i *Finlands svenska litteratur*. Ta upp romanen *Gå inte ensam ut i natten* (2009) som börjar i ett slitet men också romantiskt färgat sextiotal, där Westö sammanför tre ungdomar ur olika samhällsskikt i 1960-talets gränsöverskridande gemenskap, popmusiken. Popmusiken är en möjlig språngbräda in i framtiden för tre av romanens huvudpersoner, Jouni, Ariel och Adriana. Men framgången förblir en dröm och huvudpersonerna driver ifrån varandra, Jouni in i politiken, Adriana in i ångest och oro och Ariel till Stockholm därifrån han försvinner spårlöst. Långt senare, i början av 1980-talet, får en ung man vid namn Frank Loman reda på saker som tvingar honom att börja nysta i historien om de tre vännerna. Det förflutna är ett töcken, men medan åren går förstår Frank mer och mer både om de tidigare generationerna och om sig själv.

Lyssna på ett program om Kjell Westö och romanen *Gå inte ensam ut i natten* på adressen:

<http://bit.ly/1DJ3Bph>

Uppgift: Vänskap

a) Skriv en uppsats med rubriken "Vänskap utan gränser" eller hitta på en egen rubrik om temat vänskap. Du kan skriva en barndomsskildring om vänskap eller en beskrivning av vänskap just nu. Var noga med miljöbeskrivningen så det framgår viken tid du skildrar. Varför blir man vänner? Går det att förklara? Hur länge håller vänskapen? Vad kan splittra ett gott vänskapsförhållande? Du kan också skriva en tidsskildring på något annat tema än vänskap.

b) Hur ser ditt recept på vänskap ut?

c) Skriv en pjäs om vänskap. Använd dig av den dramaturgiska modellen nedan. På nätet kan du titta på bilder som visar den dramaturgiska modellen.

Anslag

Presentation

Fördjupning

Konfliktupptrappning

Konfliktförlösning

Avtoning

Barn-och ungdomslitteratur

Uppgift: Utanförskap och tillhörighet

Läs texterna i utdragen ur *Donovan från Jamaica* (1994) av Marianne Backlén, *Elfenbenshjärtat* (2010) av Anna Tikum och *Ivoria* (2005) av Annika Luther (i bilagan s. 104–109). De behandlar utanförskap ur olika synvinklar.

a) Vilka likheter och olikheter finns i texterna? Hur beskrivs känslorna? Vad försöker man dölja? Vad vill man understryka? Diskutera parvis.

b) Läs utdraget ur Annika Luthers *Ivoria*. Tänk dig in i Alphonses situation. Skriv en berättelse om hur du skulle göra för att överleva utomhus i november i Finland eller tänk dig in i Unas situation. Skriv också hur det gick sen. Vad tror du att mötte dem när de gick för att kolla situationen i Alphonses tidigare hem? Eller gick de aldrig dit för att det hände något annat? Låt fantasin flöda. Om du vill veta hur det verkligen gick till kan du läsa hela boken eller sidorna 40–41 i pocketutgåvan från år 2005.

c) Diskutera om invandrare som kommer till ett land där man inte känner till de oskrivna reglerna. Vilka misstolkningar kan ske? Hur ser man på och vad anser man om personer som bryter mot oskrivna regler? Hur skulle Finland se ut om vi bara hade haft oskrivna regler och inga skrivna lagar?

d) När du varit utomlands, vad har du lärt dig om oskrivna regler i andra kulturer? Har du gjort bort dig? Hur? Gick det att reda ut? På Vetamix finns ett filmklipp om Anna Tikum:

<http://bit.ly/1ChBT1H>

Presentera muntligt någon kulturell miss inför klassen.

Uppgift: Fantasy

BAKGRUND till Fantasy: Läs om Mia Francks *Marträddar* på adressen: <http://bit.ly/1GaikNy>. Texten kan projiceras på väggen och läsas tillsammans med eleverna.

På Åbo Akademis hemsida finns mycket bakgrundsinformation om olika ämnen, bland annat modersmål, litteratur (också barnlitteratur och fantasy) och historia, på sidan "Frågor och svar" från vetenskapsaftnarna Undra i april 2013 och i oktober 2014.:

<http://bit.ly/1IB3bmr>

Uppgift: Fantasy

BAKGRUND: Kampen mot ondskan och fienden som hotar att förgöra världen är ett tacksamt tema i fantasy- och skräckgenren. Den uråldriga kampen mellan ont och gott är en metafor som är som klippt och skuren för vuxenblivandet: att ta ansvar för sina handlingar, att förstå att världen inte är svart eller vit, ond eller god.

De här orden finns att hitta i ordgömman: DRAKAR GOD GÅTA
HJÄLTE HÄXOR MAGI MONSTER OND SLOTT

a) Gå in på Wikipedia och läs om fantasygenren, hur skiljer sig fantasy från science fiction? <http://sv.wikipedia.org/wiki/Fantasy>
 Hitta 9 ord som är relaterade till Fantasy i ordgömman:

F	M	O	N	S	T	E	R	H	A	N	T	S	I	Ä
R	F	A	N	T	A	S	Ä	T	I	S	K	T	P	C
A	T	Z	G	T	D	X	D	N	O	H	L	H	U	A
Z	G	P	P	L	O	N	A	Y	J	V	F	L	J	Q
B	M	T	I	R	O	N	K	Ä	L	E	I	W	W	R
A	C	E	D	R	I	I	L	F	C	G	Z	G	G	H
Z	I	W	N	H	M	T	F	J	I	T	R	U	A	E
I	S	H	Y	M	E	D	R	B	M	I	V	U	Y	M
T	W	V	T	T	O	L	S	X	W	S	R	J	T	P
P	E	V	D	G	Q	J	B	Y	E	A	I	M	R	I
H	L	T	A	T	Å	G	L	D	P	D	O	G	M	H
R	A	K	A	R	D	X	O	D	Y	G	V	N	C	V
A	H	A	V	F	N	L	R	Q	P	C	A	U	P	D
E	M	G	D	L	J	A	Y	X	O	S	E	P	T	S
S	O	G	J	Q	M	N	P	E	N	W	V	C	B	I

b) Strecka under sådant i utdragen ur Maria Turtschaninoffs *Arra – legender från Lavora* (2009) och Mia Francks *Marträdar* (2013) som tyder på att de här texterna hör till genren fantasy.

ur *Arra – legender från Lavora*

Hon behövde inte stampa. Inte finna rytmen. Rytmen var redan inom henne, hon var rytmen. Hennes hjärta, blodomlopp och andetag sjöng redan alla på denna samma sång. Allt hon behövde var att öppna munnen och låta den komma ut. Och den strömmade ur henne som en strid fors, som en stark vind, som flytande lava. Surando stapplade bakåt, överväldigad av styrkan som flödade ur den svarthåriga unga kvinnan framför honom.

ur *Marträdar*

Trupperna anländer. Kvinnan finns under jord. Det är en djup grav som slingrar sig i vindlande gångar. Att hitta ut är det svåra. Graven är bunden med marträdar som inte släpper ut henne. Marträdarna smälter av rätt sorts blod. Det har tagit kvinnan i graven alldeles för lång tid att förstå. Alldeles för lång tid har den Vita suttit inspärrad. Det har gjort henne arg. Irriterad också, på sig själv och sin dumhet. Naturligtvis ska det vara rätt sorts blod till marträdar. Hon fick inte tag i marans släktingars blod. Trots att hon lät skuggorna hjälpa systemen att ta livet av sig, men det blev uselt med blod av hängning. Kunde flickan inte ha hörsammat skuggornas uppmaning och skurit handlederna av sig i stället?

c) Titta på klippet med författaren Maria Turtschaninoff.

<http://bit.ly/1wDfVI9>

Uppgift: Urban fantasy

BAKGRUND: Urban fantasy är en genre på frammarsch i Norden. I romanen *Underfors* (2010) har Maria Turtschaninoff lekt med vårt gemensamma förflutna och skapat en ny värld under den finländska huvudstaden, Helsingfors. Om *Underfors* på adressen:

<http://bit.ly/1ChXdHH>

Läs bakpärmstexten till *Underfors* (i bilagan s. 109–110). Får du lust att läsa boken? Varför? Varför inte? Motivera muntligt.

Tema: Personlig identitet, jaget

BAKGRUND: På sidorna 307–308 i *Finlands svenska litteratur* presenteras Claes Anderssons författarskap om jaget. I dikterna "Andersson" (ur *Under*, 1984) av Claes Andersson och Catharina Gripenbergs "Balladen om Matti Nykänen" (ur *På diabilden är huvudet proppfullt av lycka*, 1999) finns beskrivningar av ett slags jag. Ett fungerande grepp i lyriken är att använda sig av upprepning. I de följande dikterna upprepar författarna ett namn i början av varje mening. Låt eleverna läsa upp dikterna (i bilagan s. 111–113) radvis så att var och en i klassen får läsa en diktrad.

a) Diskutera parvis "Balladen om Matti Nykänen" av Catharina Gripenberg och Claes Andersson dikt: Vilken effekt har upprepningen? På vilket sätt speglas samhället i dikterna? Vad får vi egentligen veta om Nykänen och Andersson? Vad händer dem i slutet av dikterna? Går det i "Balladen om Matti Nykänen" att urskilja fakta och fiktion?

b) Hur skulle din dikt i samma stil se ut? Skriv.

Uppgift: Frågor i dikter – är de retoriska eller går de att besvara?

Läs dikten ur *Dikter med varandra* (1977) av Peter Sandelin och besvara frågorna i diktform. Det blir nästan en dikt av sig själv när du besvarar frågorna i den första diktstrofen (diktens vers).

Varför fruktar vi ambulansernas sirener?
Varför låter de inte som en hjälp på väg?
Varför skyggar du
när en främling sträcker sina händer mot dig?
Varför är du rädd att se i ögonen?
Varför rädd för misstaget
fast det kanske bara är ditt eget?
Och varför rädd för kärleken?

En gång är främlingen du.
En gång finns inte ens det välbekanta kvar.
Inte de orden du väntade dig.
Inte ögonen du älskar.
Inte ens misstaget.
Som kunde ha varit kärlek.